

Du inovatoriai ir dvi jų Lietuvos

Egidijus Jurgelionis

Tai, ką šiandien laikome sėkmės istorija ar karjeros aukštumomis, tarpukario Lietuvos inteligentui išpūdžio galėjo ir nepadaryti. Dviejų laikmečių Lietuvos iškelia asmenybės konfliktą: išipareigojimo valstybei ir noro spręsti globalias šiuolaikinio pasaulio problemas.

Einaras ir prosenelis

Einaras Gravrockas šiandieninės Lietuvos gyventojui yra tikrų tikriausios sėkmės istorijos pavyzdys. Būdamas 16 metų su motina iš gimtojo Kauno emigravo į Švediją. Jam baigiant mokyklą Lietuva dar nebuvo Europos Sąjungos narė, todėl lietuviškas pasas dar nesuteikė globalaus pasaulio piliečio teisių ir keliauti Vakarų Europoje nebuvo taip paprasta. Taigi vaikiną nusprendė iš Skandinavijos keltis tiesiai į Jungtines Amerikos Valstijas, kur baigė verslo vadybos studijas prestižiniame Pietų Kalifornijos universitete.

Daugiau nei dešimtmetį JAV dirbantis lietuvis jau pasiekė ne vieną pergalę globaliame versle. Per penkerius metus elektroninės komercijos platformą „Modnique“ nuo plano ant servetėlės E.Gravrockas išaugino iki 50 mln. dolerių apyvartą per metus generuojančios bendrovės. Jam užimant skaitmeninės rinkodaros ir reklamos direktoriaus pareigas juvelyrikos dirbinių aukcionus internete vykdančią bendrovę „Bidz.com“ ėmė prekiauti akcijomis „Nasdaq“ vertybinių popierių biržoje ir tapo 600 mln. dolerių vertės korporacija.

Naujasis E.Gravrocko projektas - išmaniųjų namų apsaugos technologiją plėtojantis startuolis „Cujo“ - taip pat įvertintas. Prestižinėje „TechCrunch“ konferencijoje 2016 m. „Cujo“ pateko į 20 perspektyviausių startuolių sąrašą, o E.Gravrockas įtrauktas į JAV investicinio banko „Goldman Sachs“ skelbiamą

labiausiai intriguojančių verslininkų šimtuką.

„Visada buvau linkęs į technologijas, todėl kai kūrėme „Cujo“, turėjau gerokai pagilinti mechanikos ir elektros inžinerijos žinias. Pats įrenginio nelitavau, tačiau pakankamai išmokau, kad suvokčiau, kaip sistema veikia“, – teigia šiuo metu 60 žmonių komandai vadovaujantis E.Gravrockas.

Tačiau tai tik viena istorijos dalis. JAV gyvenančio ir kuriančio lietuvių prosenelio biografija ne mažiau įspūdinga ir spalvinga. Iš Žemaitijos kilęs Antanas Gravrogas (1880–1958) dar mokydamasis Šiaulių berniukų gimnazijoje sukurstė mokinius katalikus nedalyvauti stačiatikių pamaldose, o iš Peterburgo universiteto Matematikos fakulteto, pastudijavęs vos metus, buvo pašalintas už dalyvavimą studentų riaušėse.

Vėliau įstojęs į Peterburgo technologijos instituto Mechanikos skyrių 1905 m. studijas nutraukė ir grįžo dalyvauti Didžiajame Vilniaus Seime, kurio nutarimus vykdė Obelių valsčiuje. Universitetą A.Gravrogas baigė po penkerių metų. Negalėdamas įsidarbinti Lietuvoje inžinierius dirbo Jekaterinoslavo ir Smolensko fab-rikuose (Smolenske – technikos direktoriumi).

Grįžęs į Lietuvą A.Gravrogas dirbo geležinkelių sistemoje, buvo Lietuvos geležinkelių valdybos siaurojo geležinkelio direktoriumi. Technologiniu požiūriu svarbūs jo darbai – suprojektuoti ir šalia Kauno bei Eržvilko pastatyti garo malūnai ir Ventos lentpjūvė. Kaip dėstytojas dirbo Lietuvos universitete, Vytauto Didžiojo universitete, Žemės ūkio akademijoje, Kauno politechnikos institute, parašė vadovėlių, mokslinių bei mokomųjų knygų.

Vis dėlto visuomeninė inžinieriaus veikla, ko gero, dar svarbesnė: buvo paskirtas Lietuvos laikinosios sostinės Kauno miesto burmistru, taip pat ėjo ir Lietuvos miestų sąjungos pirmininko pareigas. A.Gravrogas taip pat buvo ilgametis Lietuvos šaulių sąjungos viceprezidentas ir vienas Klaipėdos krašto sukilimo organizatorių. Kaip ir pridera tarpukario inteligentui, aktualiais klausimais rašė į laikraščius ir žurnalus „Varpas“, „Skardas“ „Naujoji gadynė“, „Viltis“, „Lietuvos aidas“, „Trimitas“.

Dviejų Lietuvų virsmai

Dviejų vienos šeimos vyrų gyvenimo istorijos puikiai atskleidžia šimtmečio skiriamų Lietuvų suvokimą apie tai, koks yra sėkmės lydimo profesionalo ir

visuomeniškos asmenybės port-retas. Šiuo atveju tai tarpukario inžinieriaus virsmas politiku ir aktyviu visuomenės veikėju, o šiuolaikinio vadybininko – siekis tapti inžinieriumi (bent jau išmanyti kuriamą ir parduodamą inžinerinį produktą).

Norint suprasti šį virsmą būtina suvokti dviejų laikmečių kontekstą. Šiandieninis mums puikiai suvokiamas: perskaičius bent vieną šiuolaikinio pasaulio verslo lyderio biografiją atrodo, kad šiandien norint „užkariauti pasaulį“ reikia išmanyti seną gerą inžineriją arba XXI amžiaus inžineriją – informacines technologijas. Elonas Muskas, Steve'as Jobsas, Billas Gatesas, Larry Page'as, Markas Zuckerbergas – visi yra ne tik sėkmės lydimi verslo lyderiai, bet ir žmonės, suvokiantys smulčiausius technologinius savo produktų niansus. Pagrindinis šios veiklos tikslas – uždirbti pinigų (jei nekalbėsime apie visiems minėtiems vadovams būdingą ambiciją sukurti produktą, pakeisiantį pasaulio raidą).

Tačiau tarpukario Lietuvoje ne tik humanitarai, bet ir inžinieriai suvokė savo veiklą pirmiausia kaip įsipareigojimą žmonėms, valstybei, tautai. „Išsilavinę, patriotiškai nusiteikę žmonės jautė pareigą valstybei ir įsipareigojimą eiliniams bendrapiliečiams juos šviesti ir vesti, todėl jėgų negailėjo. Dėl tokio požiūrio tarpukario metais Lietuva labai sparčiai augo ir modernėjo. Kita vertus, tarpukario metais inteligentija visuomeniname darbe aktyviai reikėsi ir visoje Europoje. Tokios buvo tradicijos. Toks buvo inteligento, intelektualo pilietinės pareigos suvokimas nuo Lisabonos iki Helsinkio“, – teigia istorikas Algimantas Kasparavičius.

Svarbu suprasti, kad XX amžiaus pirmoje pusėje Lietuva buvo gana atsilikęs agrarinis kraštas, turintis didelį procentą neraštingų gyventojų: po nepriklausomybės atkūrimo 1918 m. beraščių Lietuvoje buvo daugiausiai iš visų trijų Baltijos valstybių – apie 20 proc. O inteligentijos sluoksnis visuomenėje buvo labai plonas ir sunkiai užauginamas. Per Pirmosios Respublikos dvidešimtmetį visose Lietuvos aukštosiose mokyklose sugebėta parengti vos 5-6 tūkst. jaunuolių su aukštuoju išsilavinimu, nes tai buvo brangus malonumas. Tokiomis aplinkybėmis kultūrinis visuomeninis darbas vienu metu keliose srityse buvo jaunos Respublikos kasdienybė.

„Labai sunku pamatuoti, kas yra sėkmingesnis: ar tas, kuris dabar kažką sukūrė ir pardavė, ar tas, kuris tarpukariu traukinį pastatė ant bėgių. Prosenelio vertybės ir motyvacija tuo metu buvo statyti miestą ir valstybę, jis savo sėkmę matavo taip. Be to, anais laikais buvo daugiau ką nuveikti, nes pasaulyje buvo gal tik keli

tūkstančiai fizikų. Pažiūrėkite, kokie jauni buvo Nobelio premijos laureatai ir kokio amžiaus yra dabartiniai“, – sako E.Gravrockas.

Verslininkas pabrėžia, kad valstybės statyba yra šeimos vyrus siejantis bruožas: prosenelio nuopelnai tarpukario Lietuvai akivaizdūs, senelis dalyvavo sukilime prieš Sovietų Sąjungą vos prasidėjus karui (už tai buvo ištremtas į Sibirą), o tėvas 1991-aisiais Sausio įvykių metu dalyvavo saugant Aukščiausiąją Tarybą.

Vakarietiškos Lietuvos dilema

Šiandieninis sėkmės lydimo jauno žmogaus portretas Lietuvos visuomenėje smarkiai paveiktas „startuolių kartos“ koncepcijos. Pripažinkime, sėkmingo startuolio kūrėjo vaidmuo atrodo kur kas patrauklesnis nei valstybės tarnautojo, kad ir savo darbui atsidavusio aukšto lygio profesionalo. O jaunų verslininkų žvilgsnis neabejotinai nukreiptas į Vakarus. Londonas, Paryžius, Niujorkas ar Silicio slėnis – tai vietos, kur „privalo“ atsidurti jaunas, ambicingas verslininkas, ten jis mato perspektyvų.

„Lietuva technologijų verslams yra idealus startinis taškas. JAV kainos tokios, kad kuriant startuolį turi galvoti ne tik apie jį, bet ir kaip pragyvensi. Lietuvos rinka miniatiūrinė, čia gali išbandyti savo produktą, tačiau dirbdamas vien joje neišgyvensi – būtina plėstis į visą pasaulį, tapti globaliam. Be to, JAV kur kas paprasčiau pritraukti investicijų į naują verslą, nes gali investuoti net kaimynas. Lietuvoje situacija šiek tiek sudėtingesnė“, – pastebi E.Gravrockas.

Tarpukario Lietuvos inteligento portretas skyrėsi nuo šiandieninės svajonės – tapti globalaus pasaulio lyderiu. Prieš šimtą metų tarptautinės patirties užsienyje įgiję gabiausi šalies protai nukreipė pastangas į atkurtos Lietuvos statybą. Ir ši karta, priešingai nei dažnai manoma, savo pasaulėžiūra buvo visiškai europietiška ir įgijusi tarptautinių patirčių. Visai kaip šiandien.

Absoliuti dauguma tarpukario lietuviškos inteligentijos atstovų aukštuosius mokslus buvo baigę Maskvos, Peterburgo, Kijevo, Odesos ar kitų Rusijos imperijos miestų universitetuose, institutuose. Tačiau vėlyvoji carinė imperija buvo gana atvira Europai ir inovacijoms, o katalikiška Lietuva – vienas patogiausių tiltų vakarietiškai civilizacijai į Rusiją. Dėl to daug lietuvių baigę rusiškus universitetus žinias dar gilino arba daktaratus rengė Vakarų Europos universitetuose. Dažniausiai Šveicarijos, Vokietijos, Prancūzijos, kai kada – Olandijos, Belgijos. Vidurinio mokslo sistema Rusijos imperijoje esmingiau nesiskyrė nuo kitų Europos

šalių, todėl studijos Vakarų universitetuose buvo gana įprastas reiškinys.

Kalbų mokėjimas, atviras, universalus požiūris į žmones, tautas ir pasaulį tarpukario lietuvišką inteligentiją darė labai artimą Vakarų Europai. Tarpukario Kaunas ir Paryžius skaitė daugmaž tą pačią spaudą, žiūrėjo tą patį kino repertuarą, klausėsi tų pačių operų ir simfonijų, gėrėjosi tomis pat dailės ar literatūros ikonomis, išpažino tuos pačius idealus.

„Nors XX amžiaus pirmoje pusėje neegzistavo Europos Sąjunga, o apie Paneuropos projektus buvo tik retai ir paviršutiniškai padiskutuojama mažuose inteligentų rateliuose, tarpukario lietuvis jautėsi labiau europietis nei šiuolaikinis. Jam labiau rūpėjo ir politiniai, kultūriniai, socialiniai procesai Vakarų Europoje, kurią jis laikė savo didžiąja tėvyne. Žinia, ir visa Europa kultūriškai tuomet buvo vientisesnė. O šiuolaikiniam žmogui, nepaisant fakto, kad jau keli dešimtmečiai egzistuoja ES, šie, regis, visai paprasti dalykai jau nebėra tokie savaime aiškūs ir suprantami. Tradicinių ideologijų mirtis ir globalizacijos progresas čia padarė savo darbą“, – sako A.Kasparavičius.

Dvi Lietuvos, dvi sėkmės istorijos ir du keliai, kaip jos buvo parašytos: tarpukario Lietuvos intelektualo siekis pastatyti valstybę „galvojant globaliai ir veikiant lokaliai“ ir šiuolaikinio startuolio taisyklė „pagalvok lokaliai, o sugalvojęs, ką veiksi, veik globaliai“. Šimtas metų tik sukeičia žodžius vietomis.

Technokratas ir humanitaras: kas kūrė tarpukario Lietuvą?

Iki šiol tarp intelektualų kyla diskusijos, kas iš tiesų turėtų būti valstybės statytojas – vizionierius humanitaras ar šaltas, logiškas technokratas. Istorikas Algimantas Kasparavičius teigia, kad profesiniu požiūriu tarpukario Lietuvos inteligentija buvo labai įvairialypė ir nuspręsti, kas krašte dominavo – technokratai, gamtos mokslų atstovai (agronomai, inžinieriai, medikai) ar humanitarai (rašytojai, istorikai, filosofai, poetai ar kitokio kirpimo filologai), būtų labai sudėtinga.

Pirmasis Lietuvos prezidentas Antanas Smetona buvo teisininkas, o premjeras prof. Augustinas Voldemaras – istorikas. Tarp dvidešimties Vasario 16-osios Nutarimo/Deklaracijos signatarų – aktyvioji dalis taip pat ne technokratai, bet kunigai, istorikai, teisininkai. Didžioji dalis tarpukario premjerų, užsienio reikalų ministrų buvo iš esmės humanitarai. Didžiausių to meto lietuviškų socialinių projektų autoriai – irgi ne technokratai: žemės reformos – kunigas Mykolas

Krupavičius, o nacionalinės švietimo sistemos (tautinės mokyklos) koncepcijos kūrėjas – filosofas Stasys Šalkauskis. Rašytojai Jurgis Baltrušaitis, Oskaras Vladislovas Milašius, Ignas Jurkūnas-Šeinius, Jurgis Savickis, istorikas Petras Klimas sudarė to meto nacionalinės diplomatijos politinį nugarkaulį ir buvo jos smegenys.

Žinia, jokių būdu negalima sumenkinti gydytojų ar inžinierių indėlio į tarpukario Lietuvos Respublikos skrydį. Pakanka prisiminti mūsų nacionalinės aviacijos tėvą, lėktuvo ANBO net šešių modifikacijų autorių inžinierių, generolą Antaną Gustaitį, kurio protas ir valia tarpukario Lietuvą sparčiai vedė progreso aviacijoje link.

Veiklių, Respublikai atsidavusių technokratų išties netrūko ir kitose gyvenimo srityse. Inžinierius Ernestas Galvanauskas keliskart buvo šalies premjeru ir užsienio reikalų ministru, politiškai vadovavo Klaipėdos užėmimo akcijai 1923 m. sausį, vėliau daug prisidėjo modernizuojant Lietuvos ūkį Klaipėdoje. Agronomas Aleksandras Stulginskis triskart paeiliui buvo renkamas Respublikos prezidentu. Agronomas Juozas Tūbelis be pertraukos beveik dešimtmetį vadovavo šalies Vyriausybei.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTŪROS MINISTERIJA

